

Motion

1980/81:279

av Olof Palme m. fl.
om arbetsgivarnas lockouträtt

I Sverige är arbetsmarknadsparternas rätt att vidta stridsåtgärder i form av lockout, strejk osv. grundlagsfäst, regeringsformen 2 kap. 17 §. Rätten kan dock begränsas i lag eller avtal. Så har skett genom regler främst i medbestämmandelagen (MBL) och i lagen om offentlig anställning (LOA).

Regeringsformen 2 kap. 17 § har följande lydelse:

Föreningen av arbetstagare samt arbetsgivare och förening av arbetsgivare äger rätt att vidta fackliga stridsåtgärder, om annat ej följer av lag eller avtal.

De grundläggande reglerna angående fredsplikt och möjligheterna att vidta stridsåtgärder finns emellertid i MBL 41 §. Paragrafen har följande lydelse:

41 §. Arbetsgivare och arbetstagare som är bundna av kollektivavtal får icke vidtaga eller deltaga i arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd, om avtalet har ingåtts av organisation och denna ej i behörig ordning har beslutat åtgärden, om åtgärden strider mot bestämmelse om fredsplikt i kollektivavtal eller om åtgärden har till ändamål

1. att utöva påtryckning i tvist om kollektivavtalets giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller i tvist huruvida visst förfarande strider mot avtalet eller mot denna lag,

2. att åstadkomma ändring i avtalet,

3. att genomföra bestämmelse, som är avsedd att tillämpas sedan avtalet har upphört att gälla eller

4. att stödja annan, när denne icke själv får vidtaga stridsåtgärd. Första stycket utgör ej hinder för arbetstagarorganisation att i behörig ordning besluta blockad för att utverka betalning av klar och förfallen fordran på lön eller på annan ersättning för utfört arbete.

Kompletterande regler finns i LOA. Reglerna innebär att möjligheten att vidta stridsåtgärder på den offentliga sektorn i viss mån inskränks.

För en jämförelse kan nämnas hur frågan behandlas i olika västeuropeiska länder.

Italien

Strejkrätten är författningsskyddad, däremot inte lockouten. Genom vissa domstolsavgöranden har lockouten bedömts som ett rättsstridigt medel i

arbetskonflikt. Den har också betraktats som ett avtalsbrott, vilket inneburit att arbetsgivaren förpliktats betala ut lön för lockouttiden.

Frankrike

Det saknas uttrycklig lagreglering av lockouten. Strejkrätten är författningsenligt garanterad. Lockouten betraktas emellertid som en otillåten svarsåtgärd på en strejk. Den utgör – liksom i Italien – ett avtalsbrott som förpliktar arbetsgivaren att utge lön.

Belgien

Lagregler och enhetlig domstolspraxis saknas. Föreningsrätten är lagskyddad, och strejkrätten är allmänt erkänd.

Nederländerna

Lockouten betraktas inte som olaglig. Arbetsgivaren måste dock betala ut lön för den tid arbetarna utestängs. Strejkrätten är inte lagskyddad men allmänt erkänd. Att strejken och lockouten skulle behandlas som likvärdiga stridsåtgärder är dock inte accepterat.

Storbritannien

Lagreglering och praxis saknas. Lockouträtten är dock allmänt erkänd. I praktiken är lockouter mycket ovanliga. Landsomfattande lockouter är nästan helt obekanta.

Österrike

Det finns varken lagregler eller domstolspraxis angående lockout. Den erkänns emellertid. Lockouten förutsätter att arbetsgivaren först avskedar de anställda. I annat fall blir arbetsgivaren skyldig att betala ut lön. Arbetskonflikter är ovanliga i Österrike och lockout i synnerhet.

Portugal

Lockouter är förbjudna i lag medan strejkrätten är författningsskyddad.

Västtyskland

Genom tre domar från den högsta arbetsdomstolen har regler uppställts för hur lockouten får användas. Dessa går i korthet ut på följande. Lockouten är i princip tillåten med vissa begränsningar. Den får sålunda endast användas som en svarsåtgärd om angriparen genom olika åtgärder skaffar sig ett förhandlingsövertag. Lockout får tillgripas – om facket genom punktstrejker skärper konkurrensbetingade intressemotsättningar mellan arbetsgivarna – för att bevara solidariteten hos arbetsgivarkollektivet.

Hur omfattande försvarslockouten får vara bedöms utifrån en proportionalitetsgrundsats, dvs. förbud mot svarsåtgärder som är orimliga i proportion till primäråtgärden.

Avgörande för lockoutmöjligheterna är också angreppsstrejkens omfattning. En allvarlig strejk inom ett begränsat område ökar arbetsgivarsidans behov att utvidga konflikten till andra företag inom avtalsområdet.

Lockoutens omfattning skall vara skälig, dvs. antalet berörda arbetstagare skall vara ungefär detsamma som antalet strejkande. Att möta punktstrejker med allmän lockout är sålunda inte tillåtet.

Sverige

När det gäller de svenska reglerna finns ingen inskränkning i lockouträtten på annat sätt än att MBL anger i vilka situationer stridsåtgärder över huvud taget inte får förekomma.

Reglerna i MBL har i huvudsak i oförändrat skick överförts från tidigare arbetsrättslagstiftning. Bakgrunden till att man i Sverige valt den modellen är bl. a. traditionen med starka och heltäckande organisationer. Det gäller såväl på arbetsgivarsidan som på arbetstagarsidan. Lagstiftarens utgångspunkt har därvid varit att parterna genom sin starka ställning skall ta såväl ett partsansvar som ett ansvar för landets ekonomi när det gäller frågan om tillgripande av långtgående stridsåtgärder.

Ett annat skäl till att reglerna givits en neutral karaktär är lagstiftarens utpräglade symmetri- och rättvisetänkande. Grundtanken i ett sådant resonemang är att båda parter genom lagstiftningen skall tillerkännas exakt samma möjligheter att vidta stridsåtgärder.

Detta resonemang är i grunden felaktigt. Möjligheten att vidta lockout resp. strejk kan inte enbart bedömas från formella utgångspunkter. Utgångspunkten måste i stället vara hur lagregeln fungerar i verkligheten, om reglerna genom sin utformning i praktiken gynnar eller missgynnar den ena sidan.

Vi menar att nuvarande lagstiftning, med arbetsgivarens oinskränkta lockouträtt, otillbörligt förstärker den redan starka parten på arbetsmarknaden. Det finns flera skäl till vårt ställningstagande. Arbetsgivaren har exempelvis tillgång till en mängd olika maktmedel vid sidan av lockouträtten.

Arbetsgivaren har således, oberoende av om fredsplikt råder eller ej, möjlighet att besluta över investeringar, priser, driftsinskränkningar, om produktionen skall flytta osv. Över huvud taget ligger alltjämt alla arbetslednings- och företagsledningsbeslut helt i arbetsgivarens hand. Mot detta kan arbetstagersidan endast sätta den organiserade strejken. Den möjligheten står dock endast till förfogande under avtalslöst tillstånd, dvs. då kollektivavtal ej gäller.

En konflikt, och i synnerhet en lockout, slår dessutom hårdare på arbetstagaren än på arbetsgivaren. Arbetstagaren är oftast mer personligt drabbad av konflikten och då framför allt av dess ekonomiska verkningar. Arbetsgiversidan har större möjlighet att fördela kostnaderna och låta dessa gå vidare till konsumenter och skattebetalare. På så sätt får arbetstagaren "betala" lockouten två gånger. Denna riskspridning jämte det faktum att en lockout många gånger måste få en viss omfattning för att vara konkurrensneutral gör att arbetsgiversidan lättare tillgriper lockout än arbetstagersidan initierar en strejk av motsvarande omfattning.

Mot bakgrund av konflikten på arbetsmarknaden våren 1980 och med iakttagande av vad som ovan sagts, finns enligt vår mening anledning att närmare redogöra för hur parterna använt och utnyttjat sina konfliktmöjligheter. På den privata arbetsmarknaden hade konflikten i huvudsak följande förlopp.

Avtalen mellan LO och SAF löpte ut den 31 oktober 1979. SAF vägrade hela vintern att gå in i reella löneförhandlingar. Den 27 februari 1980 krävde SAF att avtalen skulle prolongerats till årets slut.

Den 17 mars strandade LO avtalsförhandlingarna med SAF sedan SAF vägrat gå in i reella förhandlingar. LO varslade därpå om en av de mjukaste stridsåtgärder som organisationen kan ta till, nämligen blockad mot övertid och mertidsarbete. Blockaden trädde i kraft den 27 mars. Den 2 april svarade SAF med att varsla om lockout för 750 000 LO-medlemmar från den 10 april. Efter viss tidsförskjutning trädde lockouten i kraft den 2 maj. Vid den tidpunkten utbröt även en av LO varslad punktstrejk för ca 100 000 LO-medlemmar. Konflikten pågick därefter t. o. m. den 11 maj då överenskommelse träffades.

SAF:s agerande innebär således att man som svar på en relativt blygsam stridsåtgärd varslade och genomförde en omfattande storlockout. Arbetsgiversidans agerande är i och för sig ej något nytt. Även om SAF tillsammans med de borgerliga krafterna intagit en allt mer militant och fackföreningsfientlig inställning har man även tidigare intagit ståndpunkten att fackliga stridsåtgärder skall mötas av massiva motåtgärder i form av allmän lockout. En sådan konfliktstrategi tyder på osmidighet och ansvarslöshet som inte enbart drabbar de fackliga motparterna och dess medlemmar utan även sätter hela samhällsekonomin i gungning.

Den grundlagsfästa och i princip oinskränkta lockouträtten är unik för

Sverige. I andra länder är lockoutvapnet – som framgår av redovisningen – inte lika använt som i vårt land.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställer vi
att riksdagen beslutar begära att regeringen mot bakgrund av vad
som angivits i motionen närmare utreder konsekvenserna av
arbetsgivarpartens oinskränkta lockouträtt.

Stockholm den 14 januari 1981

OLOF PALME (s)

CURT BOSTRÖM (s)

INGVAR CARLSSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

LILLY HANSSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

PAUL JANSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

VALTER KRISTENSON (s)

OLLE WESTBERG (s)

i Hofors

MAJ-LIS LANDBERG (s)

ESSEN LINDAHL (s)

LISA MATTSON (s)

THAGE PETERSON (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

INGVAR SVANBERG (s)

LARS ULANDER (s)

GUNNAR NILSSON (s)

G. SIGURDSEN (s)

